TARİH EĞİTİMCİLERİNİN MEVCUT LİSE TARİH MÜFREDAT PROGRAMI VE TARİH ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ[1]

Erkan DİNÇ
Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü, Niğde/TÜRKİYE
e-mail: erkandinc@gmail.com

Geliş Tarihi: *15.09.2006* ***Yayına Kabul Tarihi:*** *15.12.2006*

ÖZET

Türkiye'de tarih öğretimi ve sorunlarının yıllardan beri tartışıldığı ve bu tartışmaların genellikle ders kitapları çerçevesinde gerçekleştiği bilinmektedir. Bu çalışmada tarih öğretmen, öğretmen adayı ve eğitimcilerinin, mevcut lise tarih müfredat programı ve tarih öğretiminin amaçları ile ilgili görüşleri değerlendirilmiştir. Çalışmanın amacı, tarih öğretimi ile ilgili tartışmaların ders kitaplarının ötesinde, daha geniş bir çerçeveye taşınmasına katkıda bulunarak; programların geliştirilmesinin söz konusu olduğu bu dönemde, belirtilen çalışmaları yürüten bakanlık personeli ve akademisyenlere sınırlı da olsa yardımcı olabilmektir. Ayrıca yukarıda adı geçen üç katılımcı grup ile öğretmen adayları ve tarih eğitimcilerinin seçildikleri üniversitelere göre karşılaştırılmaları yapılarak konu hakkında bazı genel perspektifler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma belirtilen kitlelere uygulanan ve çoğunluğu kapalı uçlu sorulardan oluşan bir anket çalışmasına dayanmaktadır. Elde edilen bulgular, katılımcıların mevcut lise tarih programını yetersiz ve sınırlayıcı bulduklarını; geliştirilmesini istediklerini göstermektedir. Öte yandan, katılımcıların tarih öğretiminin amaçları ve okullardaki yeri, konusundaki düşünceleri ile mevcut programdaki anlayışın genel olarak örtüştüğü tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: *Lise tarih müfredat programı; tarih öğretiminin amaçları; öğretmen, öğretmen adayı ve tarih eğitimcisi görüşleri*

TURKISH HISTORY EDUCATORS' VIEWS OF THE EXISTING HISTORY CURRICULUM AND THE AIMS OF HISTORY TEACHING

ABSTRACT

In Turkey, history teaching has been an issue of debate for many years. Although, there are some field research in academic circle, the discussions have mostly been on history textbooks. This study attempts to enhance those discussions to a broader extent by introducing, comparing and contrasting the attitudes and perspectives of history education professionals on the given issues. It also aims to provide some useful information for those ministerial staff and academics who have been working on history curriculum development. The research is based on a structured, likert-scale questinnaire. According to the data, the participants think that secondary school history curriculum is out-date, insufficient, restricive which needs improvement. However, it is also found out that participants' view on the aims and objectives of history teaching and the role of history in whole school curriculum is very close to those perspectives introduced in the curriculum and other related documents.

Key words: *History curriculum, aims and objectives of history teaching, views of history educators*

[1] Bu makale T.C Milli Eğitim Bakanlığınca sağlanan bursla İngiltere Nottingham Üniversitesi'nde yapılan doktora çalışmasına dayanmaktadır.

1. GİRİŞ

Her ne kadar başlangıç düzeyinde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinin birer bölümü olarak sunulsa da, tarih konuları ilköğretimden itibaren müfredat programlarında okutulması zorunlu olan başlıca alanlardan birini teşkil etmektedir. İlk ve ortaöğretim programlarındaki yerinin yanı sıra, öğrencilerin duyuşsal ve bilişsel gelişimi açısından da bir öneme sahip olan tarih dersleri, tarih müfredat programları, ders kitapları ve tarih öğretmenlerinin yetiştirilmesi konuları ülkemizde yıllardan beri tartışılmaktadır (Tunçay, 1977; Yuvalı, 1987; Özbaran, 1997a; Tarih Vakfı, 2002). Söz konusu tartışmaların odak noktası tarih ders kitapları olmakla birlikte, genellikle tarih derslerinde sunulan içeriğin tartışıldığı, dolayısıyla müfredat programlarını da önemli derecede ilgilendirdikleri söylenebilir.

Milli Eğitim Sistemimizin ve eğitim politikalarımızın merkeziyetçi bir yapıya sahip olması dolayısıyla, diğer alanlarda olduğu gibi, tarih müfredat programları da, bakanlığın merkez örgütüne bağlı bir kurum olan Talim ve Terbiye Kurulu tarafından ya da bu kurulun görevlendirmiş olduğu ihtisas komisyonlarınca hazırlanmakta ve uygulamaya konulmaktadır. Hazırlanan ve uygulamaya konulan programların yukarıda belirtilen merkeziyetçi ve bürokratik özelliklerden dolayı genellikle tartışmaya kapalı olduğu; tartışılsa bile bunun mevcut uygulamaları etkilemesi ya da değiştirmesinin çok zor olduğu veya uzun zaman aldığı bilinmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de tarih öğretiminin sorunlarının genel olarak ders kitapları ekseninde ve çoğunlukla konuyla yakından ilgili profesyonellerce ele alınmasının olağanüstü bir durum olmadığı söylenebilir (Arıkan, 1997; Kabapınar, 1992 ve 1997; Özbaran, 1997a ve 1998).

2. TÜRKİYE'DE TARİH ÖĞRETİMİ VE SORUNLARI

Okullarda bir ders olarak Türkiye'de tarih, 19. Yüzyılın ikinci yarısından beri okutulmaktadır (Yuvalı, 1987; Özbaran, 1997b; Sakaoğlu, 1997). Tarihin bir ders olarak okul programlarına konmasının ya da tarih öğrenmenin neden ve amaçları birçok şekilde tanımlanmıştır. Bazı yazarlar geçmişten kaçmanın veya kaçınmanın olanaksız olduğunu, dolayısıyla günümüz insanının dünyanın bugünkü hali ve şartları ile değişik toplumları, ve günümüz ile geçmiş arasındaki bağlantıları iyi bir şekilde anlamaları için geçmişi en iyi şekilde öğrenmeleri gerektiğini ifade etmektedirler (Lee, 1984; Marwick, 1984). Dolayısıyla tarih öğretiminin amaç ya da fonksiyonlarından biri, insanlara zaman içerisinde dünyada gerçeklemiş olan süreçlerin bilgisini vererek; onların kültürel, toplumsal, yerel, ulusal veya uluslararası gelişme ve değişmeleri daha iyi

anlamalarına yardımcı olmak seklinde ifade edilebilir. Tarih öğretiminin, insanlara şüpheci ve eleştirel düşünme becerileri kazandırarak, onlara çağdaş dünyanın sorunlarıyla baş etmekte yardımcı olduğu da belirtilmektedir (Lee, 1992; Steele, 1976).

Diğer yandan tarih öğretiminin, öğrencilerin tarihsel mirası anlama ve sahiplenmelerine yardımcı olduğu gibi, geçmişe dayalı ve genellikle ulusal nitelikte bir kimlik oluşturmalarına da katkı sağladığı söylenmektedir (Watts, 1993; White, 1992). Bu fikrin birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de tarih öğretiminin amaçlarının belirlenmesinde etkili olduğu ve tarih öğretiminin niteliğini belirli nitelikte vatandaşlar yetiştirmek olarak değerlendirdiği bilinmektedir. Aşağıdaki alıntıda da ifade edildiği gibi halen yürürlükte olan Lise Tarih Müfredat Programı'nda sunulan amaçlar bu düşünceyle örtüşmektedir.

'*Büyük medeniyetler arasındaki münasebetler ağı içerisinde milli tarihin yerini belirlemek suretiyle, milli kimliğin nasıl oluştuğunu kavratmak; onlara, millet varlığının ancak bu kimliğin korunarak sürdürülebileceği…'* (TCMEB TTK, 1993: 70).

Görüldüğü üzere tarih öğretiminin amaçları bir çok farklılıklar gösterebilmektedir. Tarih öğretiminin amaçlarının yanısıra müfredat programları da çeşitli teorik temellere dayanmakta ve farklı şekillerde uygulanmaktadır. A.V. Kelly (1989) ve A. Ross (2000) başlıca üç müfredat modeli olduğunu belirtmişlerdir. Adı geçen yazarlara göre birinici modelde müfredat programları temelde bir içerik olarak ele alınmakta ve bu bağlamda eğitim aktiviteleri de söz konusu içeriğin aktarılması olarak görülmektedir. İkinci modelde ise eğitim ve öğretimin amaçları belirleyici rol oynamaktadır. Müfredat programı bu amaçların gerçekleştirileceği bir ürün olarak değerlendirilirken, eğitimsel aktiviteler belirtilen ürünü elde etmenin yöntem ve araçları olarak düşünülmektedir. Üçüncü model ise müfredatları değişmeye ve gelişmeye açık süreçler olarak kabul ederken eğitim ve öğretimi öğrencilerin ve dolayısıyla içerisinde bulundukları toplumun ilerleme ve gelişmesi olarak değerlendirmektedir (Kelly, 1989; Ross, 2000).

Yukarıda bahsedilen modeller ile lise tarih müfredat programları karşılaştırıldığında programların büyük ölçüde ilk belirtilen iki modelin etkilerini taşıdığı görülmektedir. Her ne kadar 1993 yılında yapılan son düzenlemelerle programlara hakim olan gelenekselci ve davranışçı modellerin etkileri azaltılmak istenmişse de (Koullapis, 1997) belirtilen modellerin tarih programları ve öğretimi üzerindeki egemenliği halen devam etmektedir.

Daha önce programlanan içeriğin aktarımı ve önceden saptanan amaçlar vasıtasıyla öğrencilere belirli davranışlar kazandırma modelleri olarak tanımlanan gelenekselci ve davranışçı müfredat modelleri çerçevesinde hazırlanan ve uygulanan tarih programlarımız ve bu programlar doğrultusunda hazırlanan tarih ders kitaplarının birçok problemi de beraberinde getirdiği zaman içinde ortaya çıkmış ve yıllardan beri çeşitli vesilelerle dile getirilmişlerdir. Türkiye'de tarih öğretiminin tespit edilen sorunlarından bazıları şöyle ifade edilebilir. Programların merkezden ve tek tip olarak yapılması; yerel ve bölgesel farklılıklar ile öğretmen ve öğrenci tercih ve görüşlerine yeterince fırsat verilmemesidir (Sakaoğlu, 1997; Dinç, 2001; Tarih Vakfı, 2002); dolayısıyla tarihin birçok öğrenci tarafından sadece zorunlu olduğu için öğrenilen bir ders olarak algılanmaktadır (Safran, 1993a).

Programlarda yer alan amaçlar ve bu amaçlar doğrultusunda öğrencilere kazandırılmak istenen davranışların öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleri, öğrenme seviyeleri, ilgi ve yetenekleriyle uyumlu olmaması; ve aynı zamanda programlarda yer alan içeriğin öğretimi ile yine programlarda sunulan amaçların bir biriyle yeterince ilişkilendirilmemiş olması ve dolayısıyla gerçekleştirilebilme olasılığının düşük olması (Safran, 1993b) müfredat programlarının diğer sorunlu alanlarıdır. Bir başka eksiklik ise derslerde öğretilecek konuların belirlenmesi ve program detaylarının oluşturulmasında öğretmenlere yeterli bir hareket alanının bırakılmamasıdır (Dinç, 2001; Orhonlu, 1997).

Bazı yazar ve akademisyenler, müfredatta yer verilen konuların çoğunlukla Türk tarihinden seçilmesini (Arıkan, 1997; Koullapis, 1997; Çizakça 1997), ve aynı konuların farklı eğitim kademelerinde tekrar tekrar okutulmasını, öğrencileri tarihten uzaklaştıran bir etken olarak değerlendirmektedir (Kabapınar, 1997). Tarih müfredatında saptanan bir diğer sorun ise tarihsel konu, olay ve olguların genellikle tek bir perspektiften ele alınması; farklı tarihsel anlayış ve yorumlara yer verilmemesidir (Çizakça, 1997; İnal, 1996; Ortaylı, 1997; Özbaran, 1997b; Tunçay, 1997).

Müfredatta yer alan konuların genellikle siyasal tarihe dayalı olması; ekonomik, sosyal ve kültürel boyutların ikincil planda kalması (Çizakça, 1997, Küstüklü, 1998; Tunçay, 1997) ise başlangıçtan beri tarih eğitimimizi sınırlandıran bir problemdir. Müfredatın tarih öğretimine kattığı bir diğer problem ise konuların seçiminde farklı tarihsel dönemlerin değişik ağırlıklarda ele alınması; bazı tarihsel dönem ve konular çok detaylı olarak işlenirken bazılarına hiç değinilmemesi; özellikle 1940 sonrası

döneme ait konulara neredeyse hiç yer verilmemesidir (Arslan, 1998; Tunçay, 1997).

Eğitim sisteminin ve üniversite giriş sınavlarının doğal bir sonucu olarak müfredat programı ve ders kitaplarının genellikle sadece kronolojik tarihsel bilgi vermeye yönelik olduğu görülmektedir. Tarih öğretiminin şüpheci ve eleştirel düşünme yeteneklerinin geliştirilmesi, tarihsel kanıtların sorgulanması, analizi, sentezi ve yorumlanması gibi tarih disiplinine özgü yöntemlerinin öğretilmesi yoluyla öğrencilere çeşitli yetenek ve becerilerin kazandırmaya yönelik olmaması da mevcut programın bir başka eksikliğidir (Orhonlu, 1997; Koullapis, 1997). Ayrıca, programda çok miktarda konuya detaylı olarak yer verilmesi ve söz konusu müfredatın tamamının öğretilmesinin zorunlu olması; dolayısıyla müfredatın tarih derslerine ayrılan süre içinde öğretilmesinin zorluğu da (Orhonlu, 1997; Koullapis, 1997) öğretmen ve öğrencileri sınırlandıran bazı etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda belirtilen problemler ile tarih öğretimini yönlendirici temel unsurlardan 'amaçlar' hakkında, tarih öğretimi ile bire bir ilgisi bulunan öğrenciler, öğretmenler, öğretmen adayları ve tarih eğitimcilerinin ne düşündükleri önem kazanmaktadır. Bu çalışmada, yukarıda belirtilen gruplardan üçü ile gerçekleştirilen anketlerden elde edilen veriler vasıtasıyla bahsedilen problemler yeniden alınmaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada tarih öğretmen adayları, tarih öğretmenleri ve tarih eğitimcilerinin mevcut lise tarih müfredat programı ve tarihi öğretiminin amaçlarıyla ilgili tutum ve görüşleri incelenmiştir. Araştırmada anket yöntemi kullanılmış; her katılımcı grup için farklı olarak hazırlanmış fakat aynı nitelikte olan otuzbir önerme hakkında katılımcıların görüşlerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Anketin birinci bölümü katılımcıların mevcut lise tarih müfredat programı hakkındaki tutum ve görüşlerine yönelik olup; ikinci bölüm tarih öğretiminin amaçları ve bu amaçlarla ilgili bazı kavramlar hakkındaki tutumlarını ele almaktadır.

Anket, Ankara'da bulunan çeşitli türdeki liselerde görev yapan ve rasgele seçilen 60 tarih öğretmenine uygulanmıştır. Araştırmanın tarih eğitimcisi ve öğretmen adayı katılımcıları ise çeşitli illerde bulunan üç üniversitenin eğitim fakültelerine bağlı Tarih Öğretmenliği Ana Bilim Dalı öğretim elemanları ve son sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmaya toplam 26 öğretim elemanı ve 136 öğretmen adayının katılım sağlanmış olup katılımcıların seçildiği üniversitelerin adları bilimsel araştırma etiği gereğince değiştirilmiştir.

Anketler aracılığıyla toplanan veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiş ve betimsel olarak sunulmuştur. Verilerin sunumunda her soru için elde edilen aritmetik ortalamalar kullanılmıştır.

4. BULGULAR

Elde edilen veriler katılımcıların müfredat programını genel olarak yetersiz bulduklarını; tarih öğretiminin amaçları hakkında ise bazı ortak düşüncelerin yanı sıra bir birlerinden oldukça farklı düşünceler taşıdıklarına işaret etmektedir.

4.1. Programı Hakkındaki Görüşler

Tablo 1'de sunulan ve hepsi 3.00 aritmetik ortalamasının altında olan verilere göre katılımcıların çoğunluğu merkezden belirlenen ve uygulaması yürütülen müfredat anlayışını benimsememektedirler. Tablo 2'nin ilk satırındaki veriler, özellikle tarih eğitimcilerinin merkeziyetçi müfredat anlayışına karşı olduklarını göstermektedir.

Tablo 1. Anketin birinci bölümü için bütün gruplardan elde edilen aritmetik ortalamalar

ÖNERMELER	Öğrt. adayı	Öğrt.	Tarih Eğit.	Toplam
1.1. Programın MEB (veya bağlı birimleri) tarafından hazırlandığı mevcut merkeziyetçi sistemi destekliyorum	2.49	2.83	2.15	2.55
1.2. Program tarih öğretiminde nelerin amaçlandığını açıkça ortaya koymaktadır	2.56	2.96	2.76	2.69
1.3. Programda sunulan hedef ve davranışlar makul ve öğrenciler tarafından başarılabilecek düzeydedir	2.51	2.46	2.23	2.46
1.4. Program konu ve tema seçiminde öğretmenlere de fırsat vermektedir	2.47	2.69	2.03	2.48
1.5. Öğretmenler sadece programda sunulan içeriği öğretmek zorundadır	2.85	3.45	3.40	3.07
1.6. Öğretmenler programda sunulan konuların sıralarını ve her biri için ayrılan zaman miktarını değiştirebilirler	3.09	3.06	2.53	3.02
1.7. Programda sunulan yerel, milli, Avrupa ve Dünya tarihi ile ilgili konuların ağırlığı (miktarı) birbirleri ile dengelidir	1.94	2.49	1.84	2.07
1.8. Programda sunulan genellikle 'Türk Milli Tarihi' konularıdır	3.81	3.50	3.50	3.69
1.9. Programda sergilenen tarihsel bakış açıları yerel, milli, Avrupa ve Dünya tarihi alanlarına göre dengeli bir dağılım göstermektedir	2.07	2.80	1.84	2.24
1.10. Program tarih konularını genelde 'milliyetçi' bir bakış açısından sunmaktadır	3.62	3.27	3.42	3.50
1.11. Program sınıf ortamında farklı tarihsel görüşleri sunmaya elverişlidir	2.11	1.69	2.55	2.18
1.12. Program tarihin siyasi, sosyo-ekonomik ve kültürel boyutlarını dengeli miktarlarda sunmaktadır	2.16	2.65	1.73	2.24
1.13. Program genellikle savaş ve siyasi başarılarla ilgili konular üzerinde yoğunlaşmaktadır	4.31	3.51	4.15	4.08
1.14. Program bütün tarihsel dönemleri eşit ve dengeli ağırlıklarda sunmaktadır	1.90	2.31	1.88	2.01
1.15. Program bazı tarihsel dönemler üzerinde yoğunlaşırken bazılarını ise görmezden gelmektedir	3.97	3.56	4.19	3.88
1.16. II. Dünya savaşı sonrasına ait tarih konularının (Orta Asya Türk devletleri ile ilgili olanlar hariç) müfredat'ta olmaması önemli bir eksikliktir	4.58	4.15	4.50	4.45
1.17. Program tarihsel bilginin aktarılması üzerinde yoğunlaşmaktadır	3.98	4.00	3.92	3.98
1.18. Program tarih konularında bilgi ve fikir edinmek üzere tarihciler tarafından kullanılan yöntem ve tekniklerin öğrencilere kazandırılmasına önem vermektedir	2.08	2.76	2.07	2.26
1.19. Programın içeriği tarih öğretimine ayrılan zaman göre çok fazladır	3.54	3.52	3.61	3.55

İkinci ve üçüncü sorular katılımcıların müfredat programında yer alan tarih öğretiminin amaçları hakkındaki düşüncelerine yöneliktir. Tablo 1 ve 2'nin ilgili satırları programda yer alan amaçların yeterince açık; ve lise öğrencilerinin büyük bir kısmı tarafından başarılabilecek düzeyde olmadığını ifade etmektedir. Öğretmen adayları ve tarih eğitimcilerinin bu konuyla ilgili her iki soruya da olumsuz

yanıtlar verdikleri gözlenirken, öğretmenler müfredatta belirtilen amaçların açıklığı konusunda daha olumlu bir tutum içindedirler.

Programın öğretmenlere tanıdığı özgürlük veya hareket alanı ile ilgili olarak katılımcılar genelde olumsuz düşünceler belirtmişlerdir. Bu da, müfredat programı ile sınıf içi uygulamalar arasında bazı farlılıklar olduğunu; öğretmenlerin sınırlı da olsa sınıf içerisinde esnek hareket ettiklerini göstermektedir.

1.7 ve 1.8 nolu önermelerden elde edilen bulgular müfredatta ta yer alan konuların yerel, ulusal, kıtasal ve evrensel tarih boyutlarını dengeli bir şekilde yansıtmadığını ve genellikle Türk Tarihi üzerinde yoğunlaşma olduğuna işaret etmektedir. Merkez Üniversitesi'nde görev yapan tarih eğitimcileri diğer bütün gruplardan farklı olarak bu düşünceye katılmamışlardır.

Tablo 1'in 1.9 ve 1.11 ile başlayan satırlarında görüldüğü üzere katılımcıların çoğunluğu yerel, ulusal, kıtasal ve evrensel tarih perspektiflerinin programda dengeli olarak yer almadığını düşünmektedirler. Genel veriler programda milliyetçi bir tarih anlayışının sergilendiğini gösterirken; üniversitelerin karşılaştırılması Merkez Üniversiteli katılımcıların mevcut programı milliyetçi bulmadıklarına işaret etmektedir.

Veriler ayrıca programda tarihin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel boyutlarının dengeli bir şekilde sunulmadığını ifade etmektedir. Katılımcılar mevcut programın özellikle savaş tarihi ve siyasal olaylar üzerinde yoğunlaştığını düşünmektedir.

Tarihin farklı dönemlerinin konum ve ağırlıklarının dengeli bir şekilde programlarda yer almadığı; bazı dönemler üzerinde fazlaca durulurken bazılarının da ihmal edildiğini tespit edilen bir başka husustur. Ayrıca 1940'lı yıllar sonrasının müfredat programında yer almaması da çok önemli ve üzerinde acilen durulması gereken bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

Tablo 2. Birinci bölüm için elde edilen verilerin üniversiteler bazında karşılaştırılması

ÖNERMELER	Öğretmen Adayları			Tarih Eğitimcileri		
	Mrk.	Batı	Yeni	Mrk.	Batı	Yeni
1.1. Programın MEB (veya bağlı birimleri) tarafından hazırlandığı mevcut merkeziyetçi sistemi destekliyorum	2.42	2.47	2.60	2.66	1.72	2.16
1.2. Program tarih öğretiminde nelerin amaçlandığını açıkça ortaya koymaktadır	2.49	2.60	2.60	2.55	2.72	3.16
1.3. Programda sunulan hedef ve davranışlar makul ve öğrenciler tarafından başarılabilecek düzeydedir	2.37	2.50	2.71	2.55	1.63	2.83
1.4. Program konu ve tema seçiminde öğretmenlere de fırsat vermektedir	2.60	2.43	2.33	2.22	1.63	2.50
1.5. Öğretmenler sadece programda sunulan içeriği öğretmek zorundadır	2.70	2.91	2.97	3.33	3.80	2.83
1.6. Öğretmenler programda sunulan konuların sıralarını ve her biri için ayrılan zaman miktarını değiştirebilirler	2.94	3.26	3.10	2.77	2.09	3.00
1.7. Programda sunulan yerel, milli, Avrupa ve Dünya tarihi ile ilgili konuların ağırlığı (miktarı) birbirleri ile dengelidir	2.17	1.71	1.89	2.00	1.50	2.16
1.8. Programda sunulan genellikle 'Türk Milli Tarihi' konularıdır	3.70	3.84	3.91	2.77	4.18	3.33
1.9. Programda sergilenen tarihsel bakış açıları yerel, milli, Avrupa ve Dünya tarihi alanlarına göre dengeli bir dağılım göstermektedir	2.29	1.82	2.08	2.22	1.54	1.83
1.10. Program tarih konularını genelde 'milliyetçi' bir bakış açısından sunmaktadır	3.21	3.97	3.76	2.55	4.18	3.33
1.11. Program sınıf ortamında farklı tarihsel görüşleri sunmaya elverişlidir	2.15	2.17	2.00	2.22	1.36	1.50
1.12. Program tarihin siyasi, sosyo-ekonomik ve kültürel boyutlarını dengeli miktarlarda sunmaktadır	2.18	2.06	2.26	2.22	1.36	1.66
1.13. Program genellikle savaş ve siyasi başarılarla ilgili konular üzerinde yoğunlaşmaktadır	4.23	4.54	4.15	3.66	4.45	4.33
1.14. Program bütün tarihsel dönemleri eşit ve dengeli ağırlıklarda sunmaktadır	2.05	1.60	2.05	2.22	1.40	2.16
1.15. Program bazı tarihsel dönemler üzerinde yoğunlaşırken bazılarını ise görmezden gelmektedir	3.76	4.23	3.92	3.88	4.45	4.16
1.16. II. Dünya savaşı sonrasına ait tarih konularının (Orta Asya Türk devletleri ile ilgili olanlar hariç) müfredat'ta olmaması önemli bir eksikliktir	4.62	4.71	4.38	4.44	4.63	4.33
1.17. Program tarihsel bilginin aktarılması üzerinde yoğunlaşmaktadır	4.19	3.93	3.76	3.77	3.90	4.16
1.18. Program tarih konularında bilgi ve fikir edinmek üzere tarihciler tarafından kullanılan yöntem ve tekniklerin öğrencilere kazandırılmasına önem vermektedir	1.78	2.08	2.48	2.22	1.54	2.83
1.19. Programın içeriği tarih öğretimine ayrılan zaman göre çok fazladır	3.54	3.76	3.25	3.22	3.60	3.83

Bulgular müfredat programının genellikle tarihsel bilginin aktarımı üzerinde yoğunlaştığını gösterirken, öğrencilere tarih disiplinine özgü araştırma yöntemleri ile eleştirel düşünme, tartışma gibi becerileri kazandırma konusunda sınırlı ve yetersiz kaldığına işaret etmektedirler.

Bu bölümle ilgili son veriler programının içeriğinin tarih dersine ayrılan zamana göre çok fazla olduğunu ve dolayısıyla programda öngörülen konuların tarih dersine ayrılan zaman içerisinde öğretilmesinin mümkün olmadığını göstermektedir. Katılımcılar bunun derse ayrılan zamanın yetersiz olmasından değil, müfredatın çok fazla konuyu ve detayı içermesinden kaynaklandığına işaret etmişlerdir.

4.2. Tarih Öğretimi ile İlgili Bazı Kavramlar Hakkındaki Tutumlar

Anketin ikinci bölümü katılımcıların tarih öğretiminin amaçları ve müfredat programlarındaki yeri ile ilgili temel kavramlar hakkındaki düşüncelerine yöneliktir. Birinci soruya verilen cevaplar

katılımcıların çoğunluğunun tarihin öğrencilere bir 'milli kimlik' kazandırmak amacıyla öğretilmesi fikrine katıldıklarını göstermektedir. Bu düşünceye en büyük desteği öğretmenler verirken, en düşük destek tarih eğitimcilerinden gelmektedir. Öğretmen adayı ve eğitimcilerin görüşlerinin üniversitelere göre karşılaştırılması daha önemli farklılıklar göstermektedir. Tablo 5'te görüldüğü üzere Merkez Üniversite'li katılımcılar, milli kimlik kazandırmak için tarih öğretilmesi düşüncesini desteklerken, Batı Üniversiteli tarih eğitimcileri bu fikre katılmamaktadır.

Daha sonra gelen dört önerme tarih disiplinine özgü amaçlarla ilgili olup katılımcıların genelince benimsenmiştir. Fakat 'okullarda tarih öğretiminin amacı geçmişte ne olduğunu, gerçekleştiğini öğrenmektir' önermesi yukarıdaki tabloda görülen diğer önermeler kadar destek görmemiştir.

Tablo 3. Anketin ikinci bölümü için bütün gruplardan elde edilen veriler

ÖNERMELER	Öğrt. adayı	Öğrt.	Tarih Eğit.	Toplam
2.1. Tarih öğretiminin amacı öğrencilerde milli kimlikler geliştirmektir	3.52	3.81	3.16	3.56
2.2. Tarih öğretiminin amacı geçmişte neler olduğunu,.gerçekleştiğini öğrenmektir	3.24	3.61	3.41	3.36
2.3. Tarih öğretiminin amacı geçmişin ışığın altında günümüzde olup bitenleri anlamaya yardımcı olmaktır	4.38	4.48	4.29	4.40
2.4. Tarih öğretiminin amacı öğrencilerin gelecek hakkında akılcı ve tutarlı tahminler yapabilme yeteneği edinmelerini sağlamaktır	4.23	4.36	4.20	4.26
2.5. Tarih öğretiminin amacı tarihçilerin tarihsel bilgiye ulaşmak, onu analiz etmek ve sunmak için kullandıkları beceri ve teknikleri öğrencilere kazandırmaktır	3.97	3.70	4.04	3.90
2.6. Okullarda tarih öğretimi ile devlet politikalari arasında önemli bağlantılar vardır	4.28	4.05	4.04	4.19
2.7. Tarih öğretimi öğrencilere siyasi bir bilinç kazandırmalıdır	3.63	3.96	3.64	3.72
2.8. Tarih milliyetçi bir bakış açısından öğretilmelidir	2.61	2.88	2.50	2.67
2.9. Tarih devletin siyasi ve ideolojik önceliklerini dikkate alan bir perspektiften öğretilmelidir	2.55	2.40	2.45	2.50
2.10. Tarih öğrencilerde bir birinden farklı veya tamamen karşıt siyasi ve ideolojik fikirlerin olabileceği ve bunların bir arada varlıklarını sürdürebilecekleri bilincini uyandırmak amacıyla öğretilmelidir	4.19	4.27	4.12	4.20
2.11. Tarih ve 'Vatandaşlık Bilgisi' eğitimi arasında önemli bağlantılar vardır	3.91	3.98	3.92	3.98
2.12. Tarih öğretiminin amacı Turkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş vatandaşlarını yetiştirmektir	3.99	4.25	3.96	2.26

Tablo 3 ve 4'ün 2.6 ve 2.7 nolu satırlarındaki veriler katılımcıların devlet politikaları ile tarih öğretimi arasında bir ilişki olduğu fikrini paylaştığını ve tarih öğretiminin öğrencilere siyasal bir bilinç kazandırmakta yardımcı olabileceğini düşündüklerini göstermektedir. Öte yandan, 2.8 ve 2.9 nolu önermeler için elde edilen veriler, ankete katılanların çoğunluğunun 'tarih, ulusalcı bir bakış açısından' ve 'devletin siyasi ve ideolojik önceliklerini dikkate alan bir perspektiften' öğretilmelidir şeklindeki ifadelere katılmadıklarını dile getirmektedir. Tablo 3 ve Tablo 4'te yer alan 2.10 nolu önerme ise 'tarih konularının geniş bir bakış açısından, farklılık ve zıtlıkların ele alınıp tartışılması yoluyla öğretilmesinin' gerekliliği düşüncesinin çoğunluk tarafından benimsendiğini göstermektedir.

Tablo 4. Anketin ikinci bölümü için elde edilen verilerin üniversiteler bazında karşılaştırılması

ÖNERMELER	Öğretmen Adayları			Tarih Eğitimcileri		
	Mrk.	Batı	Yeni	Mrk.	Batı	Yeni
2.1. Tarih öğretiminin amacı öğrencilerde milli kimlikler geliştirmektir	3.86	3.22	3.30	4.22	2.00	3.60
2.2. Tarih öğretiminin amacı geçmişte neler olduğunu,.gerçekleştiğini öğrenmektir	3.25	3.48	2.94	4.25	2.80	3.33
2.3. Tarih öğretiminin amacı geçmişin ışığın altında günümüzde olup bitenleri anlamaya yardımcı olmaktır	4.35	4.41	4.41	4.55	3.90	4.20
2.4. Tarih öğretiminin amacı öğrencilerin gelecek hakkında akılcı ve tutarlı tahminler yapabilme yeteneği edinmelerini sağlamaktır	4.39	4.08	4.20	4.55	3.90	4.16
2.5. Tarih öğretiminin amacı tarihçilerin tarihsel bilgiye ulaşmak, onu analiz etmek ve sunmak için kullandıkları beceri ve teknikleri öğrencilere kazandırmaktır	3.96	4.04	3.89	4.33	4.10	3.50
2.6. Okullarda tarih öğretimi ile devlet politikalari arasında önemli bağlantılar vardır	4.37	4.45	3.97	3.88	4.20	3.97
2.7. Tarih öğretimi öğrencilere siyasi bir bilinç kazandırmalıdır	3.60	3.73	3.53	3.88	3.40	3.66
2.8. Tarih milliyetçi bir bakış açısından öğretilmelidir	2.80	2.54	2.46	3.77	1.50	2.20
2.9. Tarih devletin siyasi ve ideolojik önceliklerini dikkate alan bir perspektiften öğretilmelidir	2.58	2.50	2.56	3.11	2.00	2.20
2.10. Tarih öğrencilerde bir birinden farklı veya tamamen karşıt siyasi ve ideolojik fikirlerin olabileceği ve bunların bir arada varlıklarını sürdürebilecekleri bilincini uyandırmak amacıyla öğretilmelidir	4.23	4.18	4.15	3.88	4.60	3.66
2.11. Tarih ve 'Vatandaşlık Bilgisi' eğitimi arasında önemli bağlantılar vardır	4.19	3.90	3.53	4.17	3.97	3.76
2.12. Tarih öğretiminin amacı Turkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş vatandaşlarını yetiştirmektir	4.33	3.80	3.50	4.22	3.90	3.66

Bu bölümün son iki önermesi tarih öğretimi ile vatandaşlık eğitimi arasındaki ilişkiyi sorgulamaktadır. Bulguları katılımcıların tarih öğretimi ile vatandaşlık eğitiminin bir birleri ile bağlantılı olduğu fikrini paylaştıklarını; ve tarih öğretimini Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş vatandaşlarını yetiştirmek için işe koşulacak bir araç olarak gördüklerine işaret etmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada tarih öğretmen adayı, öğretmen ve eğitimcilerinin mevcut lise tarih müfredat programı ve tarih öğretiminin amaçları hakkındaki görüşleri incelenmiştir. Bulgular tarih eğitimcilerinin müfredat programının mevcut yapı, yöntem ve içeriği ile tarih dersinin genel durumundan hoşnut olmadıklarını; değiştirilmesi ve geliştirilmesi gerektiğini, düşündüklerini göstermektedir.

İşaret edilen başlıca olumsuzluklar: Safran'ın (1993b) da değindiği gibi programın amaçları ile içeriğinin birbirleriyle ve öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleriyle yeterli uyuma sahip olmaması; program içeriğinin hangi tarih alanlarından alınacağı ve nasıl bir perspektifle sunulacağı; tarihin siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel boyutları ile farklı dönemleri arasından dengeli seçimler yapılmaması; bu seçimler için okul, öğretmen ve öğrencilere de şans tanınmaması; ve özellikle çağdaş tarihin programa dahil edilmemesidir.

Araştırma bulguları tarih öğretiminin öğrencilere tarihsel beceriler ile şüpheci, eleştirel ve yaratıcı düşünme becerileri ile empati (Lee 1984) kurma yeteneğinin kazandırılmasında faydalar sağlayacağını da öngörmektedir. Bulgular tarih öğretiminin disipline özgü amaçlarının programda olması gerektiğine işaret ederken; öğrencilere milli kimlikler kazandırılması, siyasal yönelimlerine zemin hazırlanması, onların iyi birer vatandaş olarak yetiştirilmesi gibi disiplin dışı amaçların da katılımcılar tarafından benimsendiğini göstermektedir. İnal (1996: ss.21–22) bu durumu başat siyasal ve ideolojik düşüncelerin zaman içerisinde geniş kitlelerce kanıksanmasının bir sonucu olarak değerlendirmektedir.

Program hakkında literatürde yer alan bir çok eleştirinin katılımcıların çoğunluğu tarafından uygun bulunup desteklendiği görülürken, bazı katılımcıların ise çekimser kaldığı ya da ılımlı görüşler bildirdiği; öğretmen, öğretmen adayı ve tarih eğitimcisi gruplarının görüşleri arasında mesleki durumlardan kaynaklanan farklılıkların yanı sıra, değişik üniversitelerden seçilen katılımcıların bir birlerinden farklı düşündükleri gözlenmiştir.

Bu çalışmanın sonuçları Türkiye'de tarih öğretiminin hala sorunlu bir alan olduğuna işaret etmektedir. Tarih biliminin doğa, yapı ve metodolojisinde yaklaşık son elli yılda meydana gelen değişme ve gelişmelerin bu disiplinin okul bazındaki öğretimine yansımasının Türk Eğitim Sistemi içerisinde henüz gerçekleşmediğini göstermektedir. Elde edilen bulgulara ışığında tarih öğretiminin iyileştirilmesi için getirilebilecek bazı öneriler şunlardır:

1. Türkiye'de yeni bir lise tarih programına acil ihtiyaç duyulmaktadır. Yeni program yalnızca akademisyenler, öğretmenler ve bakanlık yetkililerinin görüşleri doğrultusunda değil tarih eğitimine taraf olan ya da ondan etkilenen tüm grupların görüş ve katkılarıyla oluşturulmalı; değişim ve gelişime elverişli olmalıdır.

2. Programın oluşturulmasında çağdaş pedagojik kuramlar, öğretim yöntem ve teknikleri ile öğrenci özellikleri dikkate alınmalıdır.

3. Tarih disiplininde kaydedilen gelişmeler programa yansıtılmalı, disiplinin metodolojisi, okullarda ki tarih öğretiminde de uygulanmalı; yerel ve sözel tarih, sosyal tarih kent tarihi, tıp tarihi gibi farklı tarihsel temalar ile çağdaş tarih gibi bugüne kadar ihmal edilmiş dönemler programa dahil edilmelidir.

4. Okullarda tarih öğretiminin amacı yalnızca öğrencilere tarih bilgisi vererek onların milli duygu ve milli bilinçlerini yükseltmek olmamalı; eleştirel ve yaratıcı düşünme, empati, araştırma, problem

çözme vb. yetenek ve becerilerini de geliştirmeye yönelik olarak düzenlenmelidir.

6. KAYNAKLAR

Arıkan, Z. (1997). "Ders Kitaplarında Avrupa Tarihi" içinde bulunduğu kitap: S. Özbaran (ed.) Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları. ss.153-168. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları

Arslan, E. (1998). Çağdaş Tarih Öğretiminin Yeri ve Sorunları (Basılmamış Doktora Tezi) İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Çizakça, M. (1997). "Ortaöğretimde Tarih Öğretiminde İçerik Yenilemesi" içinde bulunduğu kitap: S. Özbaran (ed.) Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları. ss.237-242. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları

Dinç, E. (2001). The Influence of Politics on History Teaching. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Leicester: Leicester University.

İnal, K. (1996). Eğitimde İdeolojik Boyut. Ankara.

Kabapınar, Y. (1997). "Kredili Sistem ve Lise Tarih Kitapları" içinde bulunduğu kitap: S. Özbaran (ed.) Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları. ss. 221-236. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Kabapınar, Y. (1992). Bir İdeolojik Mücadele Alanı Olarak Lise Tarih Kitapları-1, 2 ve 3. Tarih ve Toplum 106, 107 ve 108 ss.228-233, 284-287, 359-364.

Kelly, A.V. (1989). The Curriculum: Theory and Practice. Londra: Paul Chapman Publishing.

Koullapis, L.G. (1997). "Türkiye'de Ders Kitapları ve UNESCO'nun Önerileri" içinde bulunduğu kitap: S. Özbaran (ed.) Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları. ss.283-292. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları

Küstüklü, N. (1998). Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi. Konya: Kuzucular Ofset.

Lee, P. (1984). "Historical Imagination." in A.K. Dickinson, P.J. Lee and P.J. Rogers (eds.), Learning History. Londra: Heinemann Educational Books. ss.85-116.

Lee, P. (1992). "History in School: Aims, Purposes and Approaches: A Reply to John White." içinde bulunduğu kitap: P. Lee, D. Shemilt, J. White, J. Slater and P. Walsh, The Aims of School History. Institute of Education, London File Series, Londra: Tufnell Press. ss.20-34.

Marwick, A. (1984). The Nature of History. Londra: MacMillan.

Orhonlu, G. (1997) "Lisede bir Tarih Dersi" içinde bulunduğu kitap: S. Özbaran (ed.). Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları. ss.363-370. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları

Ortaylı, İ. (1997). "Tarih Öğretimi için Yazılabilecek Kitaba İlişkin Sorunlar" içinde bulunduğu kitap: S. Özbaran (ed.). Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları. ss.45-54. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları

Özbaran, S. (1997a) (ed.). Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları

Özbaran, S. (1997b). "Neden ve Nasıl Tarih?" içinde bulunduğu kitap: S. Özbaran (ed.) Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları. ss.25-33. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları

Özbaran, S. (1998). "Türkiye'de Tarih Eğitimi ve Ders Kitapları Üstüne Düşünceler" içinde bulunduğu kitap: A. Berktay ve H.C. Tuncer (yayına haz.). Tarih Eğitimi ve Tarihte 'Öteki' Sorunu. Ss.61-69. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Ross, A. (2000). Curriculum: Construction and Critique. Londra ve New York: Falmer Press.

Safran, M. (1993a). Lise Öğretmen ve Öğrencilerine Göre Tarih Dersinin Amaçları. Eğitim Dergisi, 3. Ankara

Safran, M. (1993b). Değişik Öğrenim Basamaklarında Tarih Dersine İlişkin Tutumlar Üzerine Bir Araştırma. Eğitim Dergisi, 4. Ankara

Sakaoğlu, N. (1997) "İlkokul Tarih Programları ve Ders Kitapları" içinde bulunduğu kitap: S. Özbaran (ed.) Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları. ss.143-152. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları

Steele, I. (1976). "Aims and Objectives of the History Teaching." içinde bulunduğu kitap: I. Steele (ed.) Developments in History Teaching. Londra: Open Books. ss.27-35.

Tarih Vakfı (2002). Tarih Eğitiminde Yeni Bir Modele İhtiyacımız Var!. Alındığı yer: http://www.tarihvakfi.org.tr/egitim/yenimodel.asp Ulaşıldığı tarih: 05.04.2004

TCMEB, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (1993). Tarih 1-2 Programları (9-10. Sınıf). Tebliğler Dergisi, 47, (2378) ss. 67-97.

Tunçay, M. (1977). İlk ve Orta Öğretimde Tarih Felsefe Kurumu Seminerleri: Türkiye'de Tarih Eğitimi. ss.276-285. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Tunçay, M. (1998) "Tarih Öğretiminin İyileştirilmesine Yönelik Düşünceler" içinde bulunduğu kitap: S. Özbaran (ed.) Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları. ss.55-57. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.

Watts, R. (1993). Implementing The National curriculum: Term 1. *Teaching History*, 70,ss.13-17.

White, J. (1992). 'The Purpose of School History: Has the National Curriculum Got It Right?' içinde bulunduğu kitap: P. Lee, D. Shemilt, J. White, J. Slater and P. Walsh, The Aims of School History. Institute of Education, London File series. Londra: Tufnell Press. ss.9-19.

Yuvalı, A. (1987). Cumhuriyet Döneminde Tarih Öğretimi. Türk Kültürü, 25, (291) ss.389-397.